

A T A S - M A J D A N O N

Irta : Erih Kos

A Szolunszka és Dubrovacska utca sarkán épült házban háború előtt sem volt könnyű az élet. de két hónapja, mióta a németek bejöttek és az egész területben furcsa dolgok történtek, a nyomor mellé beköltözött a félelem is.

Kezdetben, az első rémület után, minden csöndesnek látszott, a helyzethez mértén magától értetődőnek. A németek dalolva, sisak nélkül masíroztak az utcán, szolgálaton kívül pedig fáradt, izzadt katonák módjára jártak-keltek a városban. Az emberek, beleúlván a rettenetbe, iparkodtak ehhez is hozzászokni, de ezt nagyon megnehezítette a nyugtalanság homályos érzése, az az édeskés, émelyítő légkör, ami a németeket körülvette és aiatomos, mérges növények kipárolgására emi-keztetett. Ez rövid ideig tartott és nemsokára furcsa mende-mondák keringtek, melyek igazolni látszottak ezt az érzést. Beszélték, hogy a Száva-parton letepertek egy kislányt az utcán, végig az Alekszandrován gépkocsival üldöztek egy kövér embert, míg erejét vesztve a kerékek alá került, fülbevalókat téptek ki a fülekből és a Terázián kezénél fogva akasztottak fel egy ifiút, mert nem emelte köszönésre.

A Dortyolön minderről nem lehetett megbizonyosodni, itt még nyugalom volt, vihar előtti szélesend. Zivatartól terhes, ólmos és sötét volt az ég, mozdulatlan a levegő, belső feszültséggel és villamóssággal telített. Az utcák néptelenek voltak, kevés ember járt a gyalogjárón, a fal mellett, furcsán meghajolva, mintha erős szélvész elkapná lábukat testük alól. Nesztelen, aprózott gyors léptekkel suhantak végig az utcán és eltűntek az első saroknál. És egy meleg nyári napon, a délutáni hőségben olvadó aszfalton, váratlanul feltűnt két német, egyesegyedül, akik egy megkötözött, véres, feldult arcú embert kísértek. Nyomukban kihalt az utca és némaság lapult az ablakok fügeőnyei mögött. Mintha a vihar már egészen közel volna, aznap este a iveszékelés rázta föl aléltságából a házat az utcasarkon. Felhős, sötét éjszaka volt, a mély udvarban semmit sem lehetett látni. Szöges bakkancsok kop-pantak az utcán és fegyverek csörrentek. A katonák a szomszéd házból jöttek és a nehéz fakapu keskeny átjáróján bementek az udvarba. Valahonnan gépkocsi érkezett, berregő motorral megállt a ház előtt és lámpáinak fénye a szobák mennyezetén imbolygott. A németek valamit kivittek a kertből, a kocsi-ba lökték és lent az utcán a szomszéd ház szlovén házmestere sokáig magyarázkodott velük tört szerb nyelven; lábujjhegyen állt, karját kitárta, mintha ugrásra készülné és egy kivilágított, tárva-nyitva álló ablakra mutatott az ötödik emeleten.

Őt is betuszkolták a gépkocsi-ba és elrobogtak, a gyalogjárón csak egy sisakos német katona maradt őrnök, kezében puskával. Másnap is egy őr virradt meg az utcán és az emberek mindiárt megértették, hogy tilos a házból kimenni. Nem is mozdultak ki egész nap és másnap kora hajnalban kopogott valaki a kapun. Kínéztek az ablakon — az őr eltűnt és a kis vörös, szemlős Rafailo bácsi állt a kapu előtt. A hűvös reggelen beteges izzadság gyöngyözött arcán.

— Mire vártok? — kérdezte anint a szobába lépett — miért nem mentek? — Körülnézett. Niszim atya mozdulatlanul, halálsápadtan nyult el az ágyon, két kis gyermek alig érte el kezeivel az asztalt; tekintete a kiszűkült ruhájában álló hirtelen nőtt Joskicára esett és fontoskodva, üzletszerűleg hozzátette:

— Ma reggel mindnyájunknak a Tas-Majdanon kell lennünk, ez a rendelet az összes férfiaknak szól. Niszim beteg, de Joskica mehetne, ő már felnőtttségbe megy.

Joskica tehát elindult a Kralja Petra utcán. Különösképen itt élénkség uralkodott. Itt-ott a tömegben, mint lámpások a fáklyásmenetben, sárga szalagok himbálóztak az emberek hátán és karján: Tas-Majdan felé mentek.

A Kralja Petra és Knez Mihajlova sarkán az öreg Kojen kereskedővel találkozott. Illedelmesen köszönt, de az öreg észre sem vette. Jobb felé hajolva, összegörnyedve, rókatekintettel kémlelte a vállán keresztül üzletét, melyen a német rendelet horogkeresztes fehér rongya függött és részút a kirakaton sárgás szalag viritott, hatágú csillaggal. Ugyanílyen szalag karján jólőtözött, komoly fiatal férfi ment a Knez Mihajlován és egy húsosképű, alacsonytermetű emberrel találkozott. Megálltak, némán kezefogtak és egyik a másikat jobboldalra tessékeltte. Végül a magasabb átkarolta a kisebbik derekát és magától jobbra tolta és mindketten továbbmentek.

A Terázián még csak 7.30-at mutatott az óra és az idézés 8-ra szól. Az »Atina«, »Sisko« és egyéb kávéházak előtt már söröztek a németek. Itt, a város középpontjában, általában más képe volt Beográdnak. Szünetnélkül robogtak a gépkocsik, az üzletek nyitva voltak — egynemelyikben élelmiszert is árultak — és az Alekszandrován ásókkal és kapákkal lassan haladt egy embercsoport.

— Azt beszélük, hogy a németek jól fizetik a munkát — jutott eszébe Joskának. — Talán minket is ezért hívnak — gondolta, üres zsepent rázogatva és még jobban sietett.

Az Alekszandrován utolérte a gazdag Arueti nagybácsit, de mint rendesen, most sem mert neki köszönni. Ezúttal gyalog ment az öreg, lassan, botra támaszkodva. Rettentően meleg nyári nap volt, mégis szörmegalléros télikabát volt rajta és kalapiát mélyen behúzta borotvátlan, örökké mororva arcába, mely mindég azt a benyomást keltette mintha félhanson sajátmagát korholná. Két fia kísérte, szintén kereskedők, mint ő. Az egyik kicsi, búpos, a másik az anja hasonmása, erősen hajlott, húsos orral és puffadt, vízenyős orcákkal. A Szkupstina előtt még akadt egy pár kíváncsi, aki a járdáról nézte őket, de a Márkus-templomon túl már üres volt az utca. Csak néhány sisakos katona sétált és a sárga szalagokkal megjelölt emberek haladtak bizonytalan lépésekkel, lehaitott fővel a Tas-Majdan felé.

Itt a bányá előtti homokos térségen már nagy sokaşág gyűlt össze. Az ösmerősök kis csoportokba verődve beszélgettek, de csak félhangon; nem ismerték más határait, mint egyöntetű lepeşeket a homokos és meg határozatlan mormogást, mely mintha a régi bányából jönne.

Az Arueti kereskedők Joskicával egyszerre érkeztek a Tas-Majdanra és leültek a baloldalon felhalmozott gerendákra, közösen az öreggel. A kereskedők sokan voltak, részben öregek, akik sötét ünneplóruhákban álltak vagy ültek, egyformán kifejezéstelen szemekkel meredtek a távolba, bibliai nyugalommal beletörődve sorsukba, de az ujjak mégis nyugtalanul téndesték az ősz szakállakat vagy a kabát combjaival habráltak, mint az olvasó gyöngyszemeivel. Fiaik és unokáik, a fiatalabb kereskedők, el-eltávoztak, élénk beszélgetéssel a tömeg közé vegyül-

tek, hogy szerényen és tiszteletteljesen ismét visszatérjenek az öregekhez beszámolni a hallottakról vagy hogylétük iránt érdeklőni, hogy nem cserélnének-e egy árnyékosabb hellyel.

Bizonyos idő múlva kemény német szavak hangzottak föl és a tömegben mozgolódás támadt. Joskica még mindég Arueti közelében állt, reménykedve, hogy talán az öreg mégis csak észreveszi és magához hívja. Hallotta, mikor Arueti püpos na apjánöz visszamenve közölte vele, hogy a kereskedők a harmadik, az utolsó sorban fognak állni, így ülve maradhat mögöttük és csak szükség esetén kell fölállnia. — Az első sorban a hivatalnokok lesznek, a másodikban a munkások — tette hozzá és már el is helyezkedett a harmadik sorban.

Joskica előrement. Ő itt a nyomdász apját helyettesítette, ő maga pedig már harmadik éve »hivatalnoknak tanult«; határozatlanságában hogy hova álljon, egyszerre szentől-szembe találta magát a katonákkal, akik »kész«-re tartották puskáikat és meglepetten és zavarodottan megállt előttük. Valaki megragadta karját és visszarántotta, hogy majdnem elesett. Így bekerült az első sorba és előtte mint a vihar tomboltak a katonák és a tisztek, akik karddal és puskatussal zavarták azokat akiknek még nem sikerült sorakozniok. Joskica ránézett jobboldali szomszédjára, aki még mindég kezénfogva tartotta. Magas férfi volt, arcából nem lehetett sokat látni, csak aranyszőke haját halántékain és a szemüveg csillogását. Új szürke ruha volt rajta, furcsán kidüllesztette mellét és izzadt keze Joskica ujjáival babrált. Itt az első sorban, közvetlenül a katonák sorfala előtt, kiknek szuronyai úgy meredtek feléjük mint keresztveződő szögesdrótok, némaság uralkodott és más hangulat mint hátul, a csevegő kereskedőknél és Joskicának jólesett emek a kéznek érintése.

— Munkára visznek minket? — kérdezte Joskica halkán és meghúzta a férfi karját.

Ez feléje fordult, lehajtotta fejét és Joskica most látta világoskék szeméit, piros orcáit és remegő orrcimpáit.

— Igen, visznek — felelt és megszorította a fiú kezét.

— Vajjon fizetnek-e a munkáért? — kérdezte Josko.

— Fizetnek fiam, jól fizetnek. —

— Talán nem visznek valamennyiünket, sokan vagyunk. — Josko bizonyosságot szeretett volna.

— Halkabban. — figyelmeztette a férfi — látod, nem visznek mindenkit, csak minden tizedikre kerül sor — és megint elhallgatott, maga elé nézett, egyenesen állva, kidüllesztett mellel mint egy katona.

Josko előrehajolt és balra nézett. Hosszasan elnyult az emberek sorfala, kiknek csak mellét, lábait és a világos, egyformátlan, elmosódó arcokat láthatta. Nehány katona és két tisztt végigjárta a sort. A tisztek megérintették kardjukkal az emberek mellét. Számoltak és egyesek kiléptek a sorból és kisebb sorban álltak föl a katonák mellé.

Josko esodálkozott, hogy miért számolnak és miért nem válogatják az embereket erejük szerint, de eltöktele magában: ezt az alkalmat nem mulasztja el. Hiszen ma reggel a nagybácsi is mondta, ő már férfi, elérte azt, amire anyja már régóta neveli és ezekben a nehéz időkben szük séges, hogy ő is valami kereset után nézzen.

A tisztek és katonák tovább és tovább mentek. A sorból emberek léptek ki és újból folsorakoztak. A kéz, amely Joskica kezét fogta, izzadt és reszketett és a nagy csöndben hallani lehetett a tisztt hangját, amint német nyelven számol. Joskica is megpróbálta kiszámolni, vajjon őrea is esik-e a kocka. de mindig új és új emberek váltak ki a sorból és összezavarták számítását. A tisztt már közeledett és ő izzadvá és remegve

az izgalomtól még mindig számolt, vajjon nyolcadik, kilencezik vagy tizedik lesz-e. Ekkor, gondolatnál gyorsabban, megvillant a kard pengéje arca előtt. — Zehne — hallotta Joskica és úgy tetszett neki, hogy a kard hegye a tőle jobbra álló emberre mutatott.

— Ez bizonyosan nem szívesen megy munkára — gondolta és gyorsan kiugrott a sorból, mielőtt a mellette álló visszatarthatta volna. A háta mögött mégis érezte, hogy a férfi megfordul, előrehajlik és kinyújtja kezét, hogy visszahúzza őt, de a levegőben megvillant a kard és rácsapott valami puhára.

— Zurück! — hallotta a parancsot és a megütött ember elfojtott jajszavát.

Joskica már az elkülönített emberek sorában állt. Rögön balra, a barlang felé vezényelték őket. Itt hűvös volt, fecskék röpködtek és magasan fön a sziklákon galambok búrtak és pázottak, Joskicának eszébe jutott, hogy tavaly vadászni akart ráuk társaival. Elgondolkozva, dőlt a sziklára és ott mindjárt agyon is lőtték gépfegyverrel, mielőtt sikerült volna megértenie, hogy tulajdonképpen mi történik itt.

Fordította: Perovics Elma

»A Kommunista Párt mindenkor szem előtt tartja, hogy a szocialista építés lehetetlen a falusi tőkés elemek felszámolása nélkül és úgy véli, hogy a dolgozó nép államának továbbra is az a feladata, hogy a dolgozó parasztság széles rétegeinek tevékeny támogatására támaszkodva, kizsákmányoló tevékenységükben korlátozza a falusi tőkés elemeket, falusi gazdagokat és megtörje ellenállásukat a dolgozó nép államának intézkedéseivel szemben, amelyek arra irányulnak, hogy általában erősítsék a népgazdaság szocialista szektorának állásait, de különösen a jalm.« (A JKP programja)